

CETĂȚENIA ȘI INCLUZIUNEA SOCIALĂ

THE CITIZENSHIP AND THE SOCIAL INCLUSION

Angela CARA,

doctor, conferențiar cercetător,
Institutul de Științe ale Educației

Abstract: *This research has as point of departure the key question as we initiate a new millennium "How do we live with one another?". Nowadays the problem of inclusion is closely linked to the democratic citizenship education, to the new paradigm of education which is based on student-oriented methodology. The research seeks to determine which the practical implications at the central and local levels are, in order to make schools more inclusive in Moldova.*

Keywords: *citizenship education, democracy, social inclusion, student-oriented methodology.*

Argument

În raportul UNESCO privind educația secolului al XXI-lea, învățămîntul este reprezentat ca sprijinindu-se pe patru piloni, ca patru componente de bază ale educației: *deprinderea de a ști, de a face, de a trăi împreună cu ceilalți și deprinderea de a fi*. Aceste patru roluri complementare ale educației nu pot fi dissociate unele de altele, iar direcția către care converg este însăși emanciparea individului, privită drept capacitate de a participa la o cetățenie deplină într-o societate deschisă și democratică.

Cetățenia într-o societate democratică implică autonomia individului, moderată de responsabilități și de cunoașterea obligațiilor juridice și morale, pe care le presupune viața împreună și respectarea celuilalt. *Cooperare, participare, dialog și respect* – toate sînt cuvinte care desemnează atitudini pe care trebuie să le aibă toți oamenii dintr-o școală, în special adulții, atitudini care trebuie să inspire activitățile în școli și atmosfera generală a vieții într-o școală.

Din perspectiva educației, în cazul cînd învățămîntul este tratat ca un bun public, problema echității sociale se tratează în termenii accesului la educație și la serviciile educaționale care creează posibilități de asigurare a accesului și de beneficiere de același curriculum, de aceleași oportunități extracurriculare de către contingentul de elevi.

În acest sens, reconceptualizarea conceptului de educație este determinată de complementaritatea valorilor, în sensul asigurării tuturor elevilor a dreptului la o paletă întreagă de oportunități educaționale și sociale, care promovează *independența, alegerea, oportunitatea și promovarea sinelui*. Principalele valori la care se face referire din acest punct de vedere sînt: *toleranța, valorificarea cadrului educațional în spiritul diversității, al drepturilor omului, al egalității de șanse, al promovării identității și cetățeniei*.

Republica Moldova s-a angajat să asigure accesul universal la învățămîntul secundar (gimnazial), prin creșterea cotei de înmatriculare în învățămîntul gimnazial de la 88%, în 2002, pînă la

88,9% în 2006, pînă la 93,8% în 2010 și pînă la 100% în 2015. (*Obiectivul 2 al Dezvoltării Mileniului*).

Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 plasează educația incluzivă la rangul priorităților educaționale. Datorită parteneriatelor stabilite între organele centrale, administrațiile publice locale, organismele internaționale și ONG-urile active în domeniu, actualmente serviciile de educație incluzivă sînt implementate în 158 de instituții preuniversitare de învățămînt (grădinițe, școli), antrenînd circa 990 de copii.

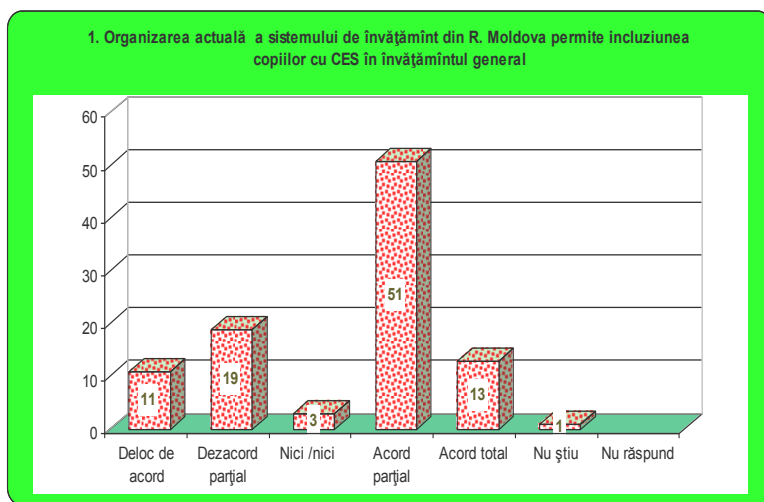
Căuțînd răspuns la întrebările cît de adaptat este sistemul educațional din Republica Moldova în vederea asigurării echității sociale și accesului la studii de calitate a tuturor copiilor și tinerilor; cît de pregătiți sîntem astăzi să trăim împreună în societatea bazată pe cunoaștere, ne-am propus să realizăm următoarea cercetare.

Opinii vizînd implementarea competenței „A trăi împreună cu alții”

Cercetarea realizată s-a bazat pe analiza cantitativă, întreprinsă în baza unui chestionar adresat cadrelor didactice din instituțiile de învățămînt preuniversitar.

Rezultatele ne oferă o imagine de ansamblu a modului în care este percepută implementarea educației incluzive, cît și climatul din sălile de clasă în care se implementează principiile educației incluzive.

Prima întrebare din chestionar a vizat percepția de către respondenți a gradului în care sistemul de învățămînt din Moldova permite incluziunea copiilor cu CES în învățămîntul general. Rezultatele indică o stare de încredere în capacitatea sistemului educațional din Republica Moldova de a face această tranziție către educația incluzivă: (acord total și parțial 64 din respondenți).

Semnificativ este faptul că părinții elevilor din cadrul clasei / instituției de învățămînt sînt de acord cu prezența copiilor cu CES (66 de respondenți au exprimat acord total și parțial). Astfel, se constată îmbunătă-

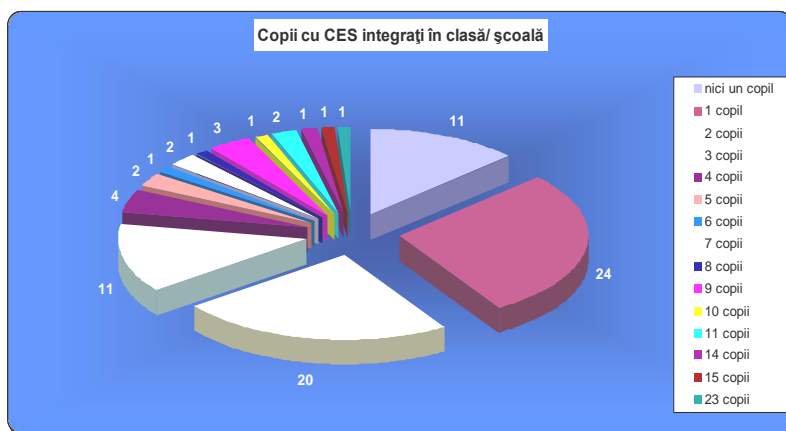
țirea atitudinii membrilor societății față de copiii cu CES. Or, atitudinea membrilor societății față de copiii cu CES este una definitorie.

Referitor la numărul elevilor cu CES, integrați în școlile generale

unde activează respondenții, analiza datelor ne permite să constatăm că 24 din cadrele intervievate au relatat că în școala în care activează își fac studiile un copil cu CES, 20 de cadre didactice au remarcat că în școala care activează își fac studiile doi copii cu CES; doar 11 cadre didactice au

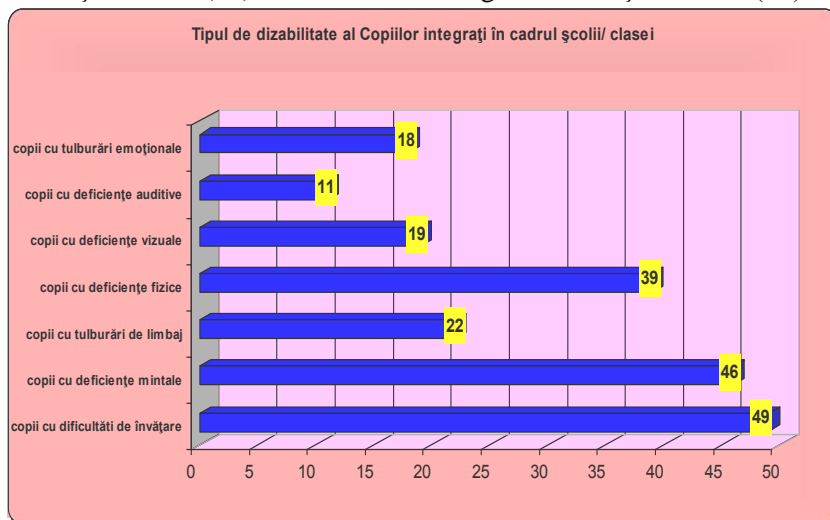
declarat că nu interacționează cu copiii cu CES.

În marea majoritate, numărul copiilor cu CES, integrați într-o unitate de învățământ, variază de la 1-4 elevi; numărul maxim de copii cu CES, integrați în cadrul unei școli, constituie circa 23 de elevi.

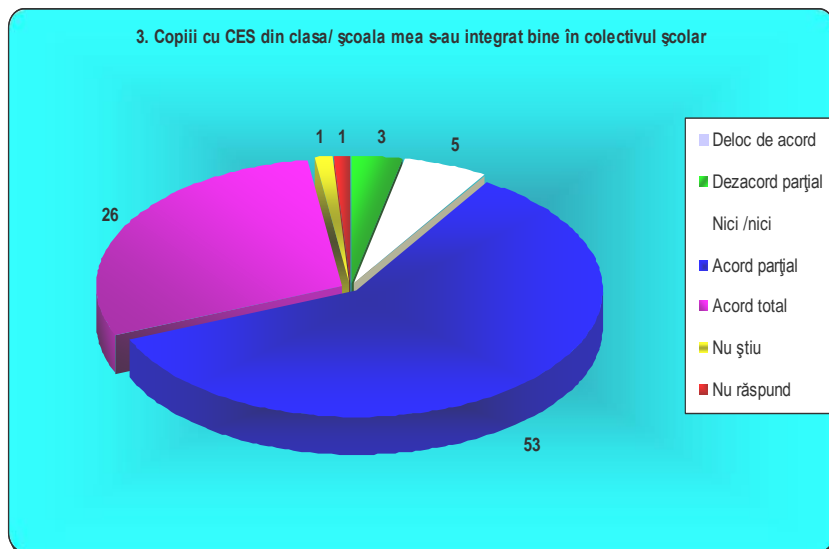
Referindu-se la tipul de **dezabilitate a copiilor cu care au** lucrat, respondenții indică:

- dificultăți de învățare (49)
- dificultăți mentale (46)
- deficiențe fizice (39)
- tulburări de limbaj (22)
- deficiențe vizuale (19)
- tulburări de comportament (18)
- deficiențe auditive (11).

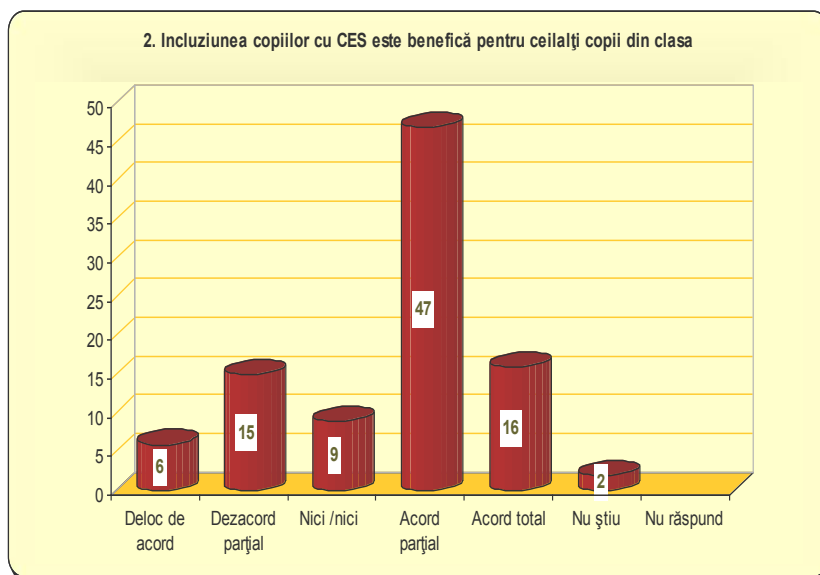
Marea majoritate a respondenților consideră că copiii cu CES s-au integrat bine în colectivul școlar (89 de respondenți: acord total și parțial),

un număr mic de cadre didactice manifestă dezacord parțial (3), nu știu (1), nu răspund (1).

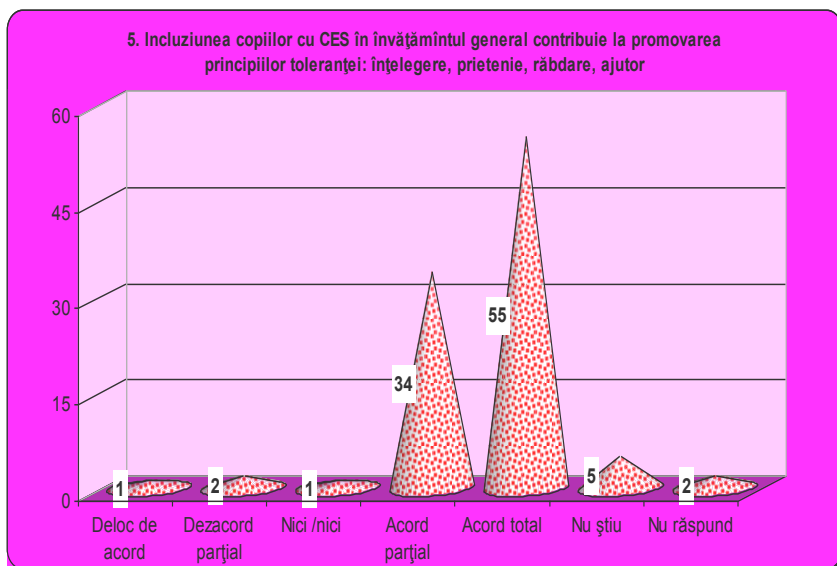
Semnificativ este faptul că mai mult de jumătate din respondenți au menționat că incluziunea copiilor cu CES este benefică pentru ceilalți copii

din clasă (63 de respondenți: acord total și parțial); 21 de respondenți indică dezacord parțial și deloc acord.

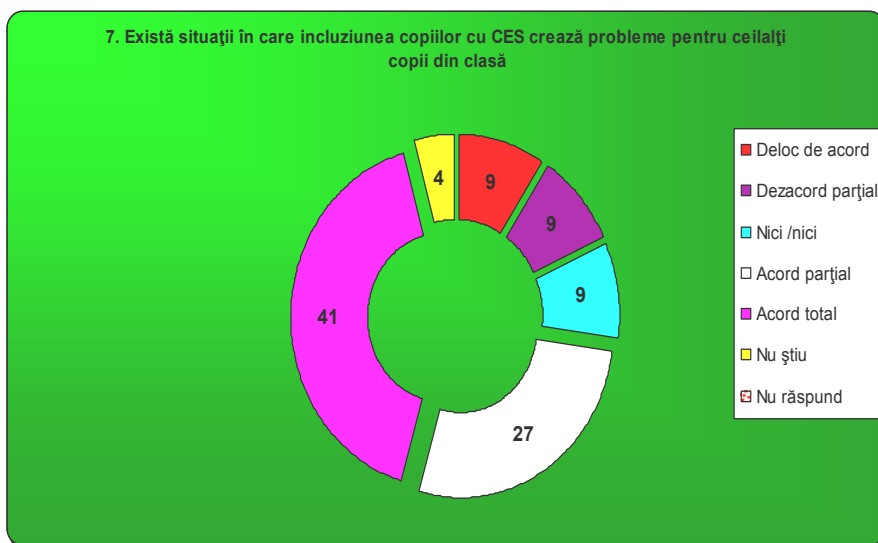
Majoritatea covârșitoare a respondenților indică că incluziunea copiilor cu CES în învățământul general contribuie la promovarea principiilor

toleranței, înțelegerii, prieteniei, răbdare, ajutor – acord total și parțial peste 84 din respondenți.

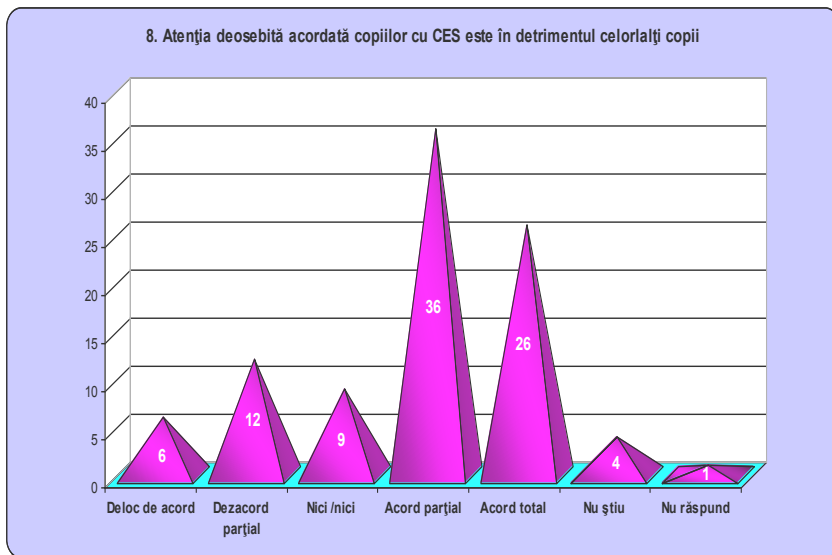
În același timp, mai mult de jumătate din respondenți (68) au menționat acord total și parțial referitor la faptul că există situații în care incluziunea copiilor cu CES creează pro-

bleme pentru ceilalți copii din clasă, doar 9 respondenți nu sînt deloc de acord, 9 manifestă dezacord parțial, 9 nici, nici, 4 nu știu nu răspund.

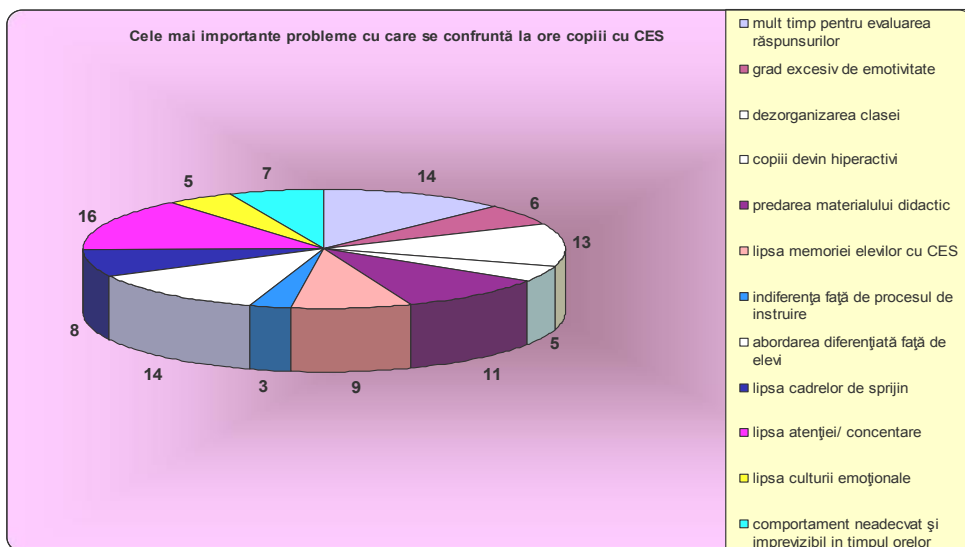
Una din problemele invocate în acest sens de către respondenți este atenția deosebită acordată copiilor cu CES în detrimentul celorlalți copii (62

de copii manifestă acord total și parțial), (12 dezacord parțial), 9 (nici, nici), (6 deloc de acord).

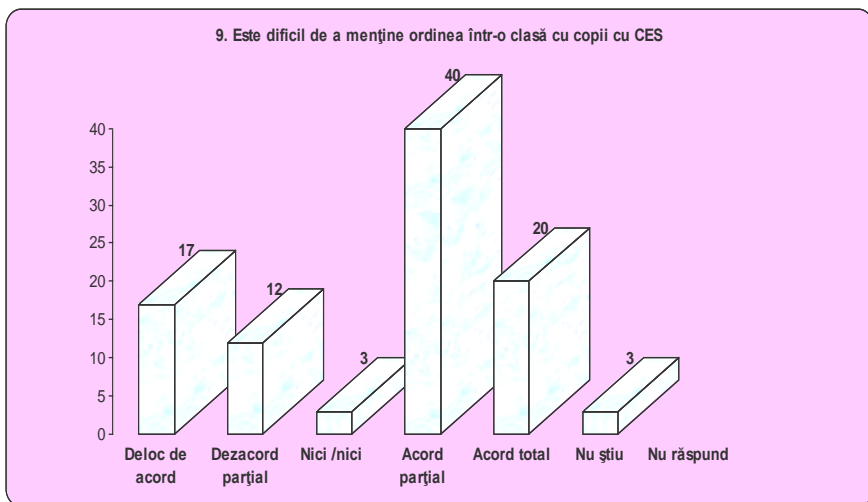
Problemele cu care se confruntă cadrele didactice, în acest sens, sînt legate de diferite cauze: starea emoțională a elevilor cu CES, lipsa atenției concentrate din partea elevilor, hiperactivitatea elevilor, comportament neadecvat în timpul orelor.

De asemenea, sînt invocate probleme legate de necesitatea timpului suplimentar pentru evaluarea răspunsurilor elevilor, abordarea diferențiată a elevilor, lipsa cadrelor didactice de sprijin.

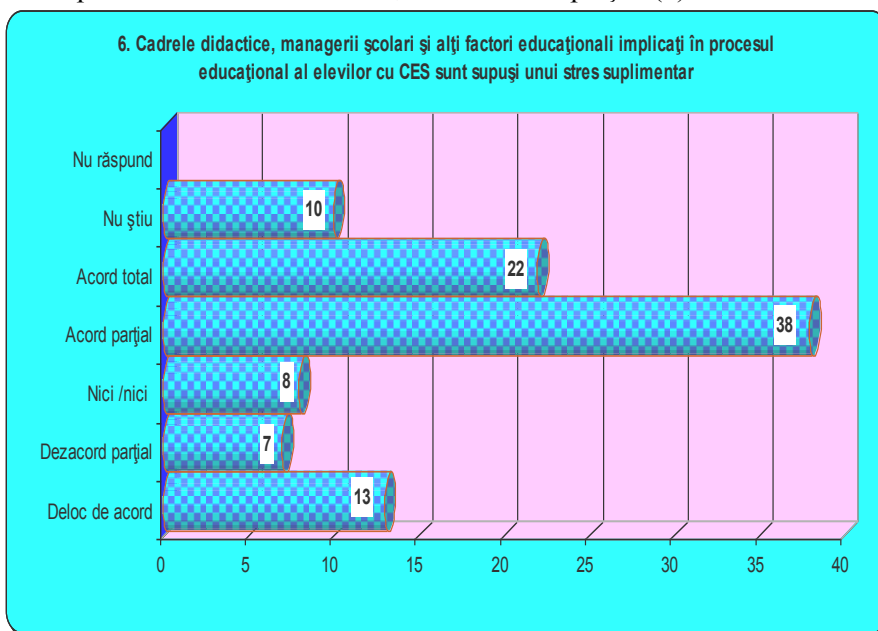
O altă problemă este legată de menținerea ordinii în sălile de clasă. Astfel, mai mult de jumătate (60 de

respondenți) au menționat că este dificil de a menține ordinea într-o clasă cu copii cu CES.

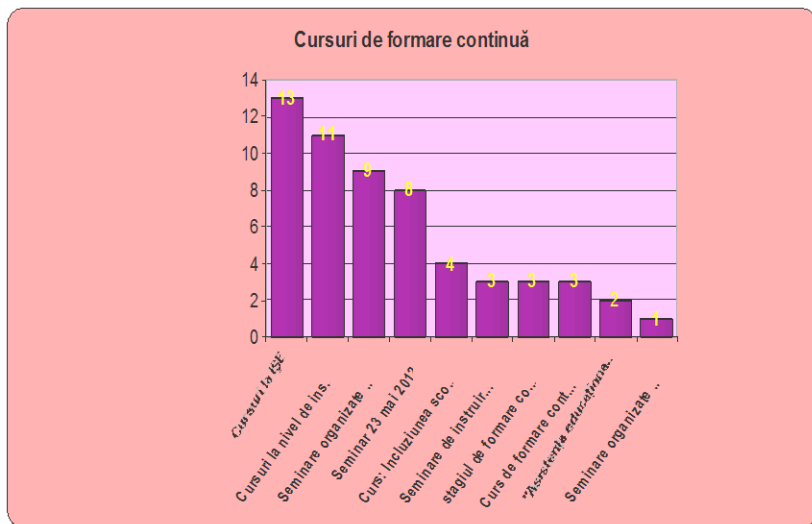
La întrebarea dacă cadrele didactice, managerii școlari și alți factori educaționali sînt supuși stresului profesional, majoritatea respondenților (60) manifestă acord total și parțial privind faptul că cadrele didactice,

managerii școlari și alți factori educaționali, implicați în procesul educațional al elevilor cu CES sînt supuși unui stres suplimentar, nu sînt de acord (13), nu știu (10), nici, nici (8), dezacord parțial (7).

Totodată, menționăm că cadrele didactice manifestă interes față de problema incluziunii, participînd la cursurile de formare continuă. În acest context, respondenții relevă cur-

surile de formare continuă în domeniul educației incluzive, organizate de Institutul de Științe ale Educației, ONG-uri în domeniu, cursuri organizate la nivel de APL.

Pentru a-și îmbunătăți activitatea la clasă cu copiii cu CES, respondenții consideră că trebuie să aprofundeze următoarele subiecte:

- strategii didactice incluzive (48 de respondenți);
- forme de organizare și desfășurare a procesului didactic la clasă în contextul educației incluzive (32 de respondenți);
- metode de evaluare la clasă, elaborarea și aplicarea Planurilor Educaționale Individualizate (20 de respondenți).

Alte dimensiuni de descriere a eșantionului sînt:

- din punct de vedere al sexului respondenților, 92% din respondenți au fost femei;
- din punct de vedere al vârstei, 51% din respondenți au vârsta cuprinsă între 41-50 ani;

Concluzii:

1. S-a remarcat o stare de încredere în capacitatea sistemului educațional din Republica Moldova de a face tranziția către educația incluzivă; majoritatea covârșitoare a respondenților indică că in-

cluziunea copiilor cu CES în învățămîntul general contribuie la promovarea principiilor toleranței, înțelegerii, prieteniei, ajutorului reciproc.

2. Marea majoritate a respondenților consideră că copiii cu CES s-a integrat bine în colectivul școlar;
3. În același timp, din răspunsurile sistematizate rezultă că pe lângă efectul pozitiv pe care incluziunea îl are asupra copiilor cu CES, aceasta implică și o serie de efecte negative asupra copiilor fără deficiențe din școală, majoritatea covârșitoare a cadrele didactice consideră că integrarea copiilor cu CES creează situații problematice pentru ceilalți elevi.
4. Printre problemele invocate, în acest sens, de cadrele didactice sînt: atenția deosebită acordată copiilor cu CES este în detrimentul celorlalți copii; probleme legate de starea emoțională a elevilor cu CES, lipsa atenției concentrate din partea elevilor, comportamentul neadecvat în timpul

orelor, probleme legate de menținerea ordinii în sălile de clasă; probleme legate de necesitatea timpului suplimentar pentru evaluarea răspunsurilor elevilor, abordarea diferențiată a elevilor, lipsa cadrelor didactice de sprijin.

5. Respondenții sînt conștienți de necesitatea îmbunătățirii activității la clasă cu copiii cu cerințe educaționale speciale, invocînd aprofundarea următoarelor subiecte: strategii didactice incluzive; forme de organizare și desfășurare a procesului didactic la clasă în contextul educației incluzive; metode de evaluare la clasă, elaborarea și aplicarea Planurilor Educaționale Individualizate.

Recomandări:

1. Trecerea de la nivelul declarativ la cel operațional a implementării educației incluzive prin promovarea la nivelul instituției școlare a unui management participativ, ajustarea școlii la nevoile copilului, și nu viceversa. Este foarte important, pentru factorii de decizie din școală, să realizeze pași concreți în așa fel încît cadrele didactice din școli să aibă atitudine po-

zitivă față de copiii cu CES și educația incluzivă.

2. Un factor important este promovarea unor atitudini responsabile, favorabile parteneriatului la nivelul cadrelor didactice, al cadrelor didactice de sprijin; promovarea interdisciplinariității ca principiu fundamental de organizare a activității didactice; conținuturi curriculare care să răspundă nevoilor de învățare, în raport cu nevoile sociale și individuale ale celor care învață.

3. Promovarea principiilor școlii prietenoase elevului: realizarea drepturilor copilului, participarea democratică, securitatea personală, suportul diversității prin crearea cooperării și acceptării, incluziunea activă a fiecărui copil, îmbunătățirea climatului de învățare, lichidînd obstacolele în învățare pentru fiecare copil.

4. Dezvoltarea unei dimensiuni incluzive direcționate spre promovarea cetățeniei active, consolidarea și încurajarea diferitelor căi de participare a elevilor, a cadrelor didactice, a părinților și a membrilor comunității locale în viața școlară; asigurarea unei *cooperării* între toți factorii care au impact asupra mediului educațional al copilului.

Referințe bibliografice

1. Baci, S. *Perspective curriculare etnopedagogice în căutarea valorilor uitate*, Chișinău, Editura Univers pedagogic, 2007.
2. *Harta Europeană a Drepturilor Fundamentale*.
3. Bickmore K, *Learning inclusion inclusion in learning: Citizenship education for a pluralistic society. Theory and Research in Social Education*, 21 (4), 341-384.
4. David L. Grossman, *Democracy, citizenship education and inclusion: a multi-dimensional approach*, *Open File, Inclusive education*, Editor Clementina Acedo, Vol. XXXVIII, no.1, March 2008.
5. *Valori europene în guvernarea locală*, Asociația Pro Democrația, București, 2007.
6. *Educația de bază în Republica Moldova din perspectiva școlii prietenoase copilului*, Chișinău, 2009, Ministerul Educației, UNICEF.